

Muistomerkki entiselle tehdasalueelle

Kuva: Juhani Ollikainen

Lauantaina 11.11.2006 vietettiin Lehtoniemessä juhlatilaisuutta. Siellä paljastettiin Lehtoniemen Laivanrakennus- ja konepajateol-lisuuden muistomerkki. Jotta selviäisi, miksi Lehtoniemen ja Käärmeniemen Kylät ry on muistomerkkin aikaansaattanut, ja vielä talkoovoimin, kerron lyhyesti tehtaan historiasta.

Insinööri Forstén osti edessään olevan maapalstan silloisesta Joroisten kunnan Lehtoniemen kylästä v. 1888. Vielä samana vuotena hän möi puolet maasta insinööri Krankille, jolla oli jo Taipaleen vanhan kanavan alueella kuivatelakka, pieni konepaja ja vesimylly. Insinöörit yhdessä perustivat yrityksen, jonka nimeksi tuli Tehtaat Lehtoniemi & Taipale Fabriker. Ensimmäinen laiva, Salmi, valmistui seuraavana vuotena. Insinööri Forstén erosi yrityksestä v. 1892, siis kolmen vuoden kuluttua toiminnan aloittamisesta. Tehtas jäi yksin insinööri Krankille.

Työ oli mallikelpoista ja tulokset hyviä. Tilauksia riitti. Suuri osa tuotannosta meni ulkomaille, lähinnä Venäjälle. Esimerkiksi Moskovaan rakennettiin siipirataslaiva ja Vladivostokiin jäänmurtaja. Nämä alukset olivat niin suuria, etteivät ne mahtuneet kulkeutua Saimaankanavasta. Ne piti viedä osina Venäjälle ja koota siellä.

Tehtaalla oli omakin laivasto, enimmäkseen kymmenen alusta. Niillä kuljetettiin rahtia ja hinajat vetivät tukkilauttoja ja proomuja.

Insinööri Krank oli innokas kehittäjä ja keksijä. Hän suunnitteli ja rakenteli jatkuvasti uusia tuotteita. Monille keksinnöistään hän haki myös patentin. Elämään jääneitä keksintöjä olivat mm. Aino-separaattori ja tukinniputuskone. Krankilla oli erityinen talo työskentelyään varten. Kansa kutsui sitä 'älypajaksi'.

Lamakauden alkaessa v. 1901 tehdas joutui vararikoon. Insinööri Krank matkusti Saksaan järjestelmään raha-asioita, jolla matkalla hän kuoli v. 1902.

Tehtaan historiassa alkoi toinen vaihe

Sorsakosken tehtaan omistaja vapaaherra Carolus Wrede osti tehtaat v. 1902. Omistajan ja teknillisenä johtajana toimineen insinööri Staffansin johdolla tehtaan toiminta ajanmukaistettiin ja työvälineet uusittiin.

Tehtas koki uuden nousukauden. Rakennettiin mm. suurempia laivoja varten rullavinsitelakka ja suuri höyrykattiloiden valmistuspaja. Kaikki laivoissa tarvittava valmistettiin tehtaalla. Alueella oli myös saha, jossa sahattiin oman tarpeen lisäksi tilauksesta tuotteita mm. Valtion Rautateille.

Kesäisin tuotteiden ja raaka-ainneiden kuljetus sujui luontevasti vesiteitse, mutta talvella oli vaikeuksia. Lähin rautatieasema sijaitti

Pieksämäellä, jonne tuotteet oli kuljetettava ja josta raaka-aineet oli haettava. Hevoset kuljivat, mutta vauhti oli hidasta. Rautatie Varkauteen valmistui v. 1913. Lehtoniemeen saatiin samalla oma pysäkki. Se helpotti suuresti kuljetuksia ja lisäsi talviaikaista tuotantoa.

Venäjän tilausten väheneminen toi lamakauden tehtaan toiminnalle. Vapaaherra Wrede möi 2/3 tehtaasta pietarilaiselle liikemies Lundstenille v. 1917. Tehtaasta muodostettiin osakeyhtiö, jonka nimeksi tuli OY Lehtoniemi AB.

Nyt alkoi tehtaan historian kolmas vaihe.

Tehdasta ruvettiin jälleen ajanmukaistamaan. Tuotanto saatiin kohoamaan haluttuihin lukemiin. Ostettiin suuri kompressorilaitos, joka lisäsi huomattavasti konepajan työtehoa. Rakennettiin myös ajanmukainen puusepänverstas uloslyöntilavoinen. Tulevaisuus vaikutti hyvältä.

Tehtaan ympärille Lehtoniemeen ja Käärmeniemeen oli muodostunut oma yhteisönsä. Insinööri Krank ei ollut antanut tietoja työntekijämäärästä. Erään merkinnän mukaan v. 1890 tehtaalla työskenteli 25 miestä, ja lukumäärä vaihteli työmäärien suhteessa. Suurimmat työntekijämäärät mainitaan vapaaherra Wreden ajoilta, ja ne liikkuvat 400:n yläpuolella. Korkein mainittu työntekijämäärä on n. 600 henkilöä.

Kuten ajan henkeen kuului, tehtaan omistaja huolehti työntekijöistään ja heidän perheistään. Niin oli Lehtoniemenkin tehtaalla. Oli perustettu mm. 'kipukassa' ja kauppayhtiö. Jo v. 1890 aloitti toimintansa lukusali ja kirjasto. Paikasta tulikin työväestöä yhdistävä tekijä. Tehtaalla toimi sekakuoro, torvikvartetti ja voimisteluseura. Tarvetta vapaa-ajan toiminnalle oli, sillä 1900-luvun alussa työpäivä oli lyhentynyt 10-tuntiseksi.

Opetusta lapsille oli annettu jo Taipaleen tehtaalla. Virallinen koulunpitolupa saatiin v. 1897 ja koulutalo Lehtoniemeen valmistui v. 1899. Koulu avasi ovensa tehtaan työväestön lapsille 27.1.1900. Koulu toimi sekä 1- että ajoittain 2-opettajaisena. Varkauden kauppalan omistukseen koulu siirtyi v. 1929. Toiminta koulurakennuksessa lopui v. 1951, kun uusi koulurakennus valmistui.

Lehtoniemen työväenyhdistys perustettiin v. 1904, ja sen toiminta oli virkeää. Tilaisuuksissa kävi myös varkauteilaisia, joille Varkauden tehtaan johto ei ollut antanut lupaa työväenyhdistyksen perustamiseen. Omaa työväentaloa ruvettiin myös välittömästi rakentamaan.

Tällä kaudella tehtaan toimeenpanevina johtajina toimi 7 insinööriä, joista kaksi kohosi myöhemmin yritystensä pääjohtajiksi, vuorineuvokset Armas T. Nikander Lokomo OY:ssä ja Wilhelm Wahlfors Wärtsilä OY:ssä

Kivellä oleva ankkuri kertoo laivanrakennuksesta. Kuvataulussa kertomusta konepajateollisuudesta, laivanrakennuksesta sekä asutuksesta.

Lamakausi yllätti jälleen 1920-luvun lopulla, ja se oli ylipääsemätön.

Näiden kolmen kauden aikana tehtaalla valmistettiin mm. 205 erilaista höyrylaivaa, n. 360 höyrykattilaa, n. 350 erikoista höyrykonetta sekä runsaasti pelastusrumpuja, höyryvinssejä ja varppivinttureita.

OY Lehtoniemi AB lopetti toimintansa v. 1929.

Tehtaan historiassa alkoi neljäs kausi, joka ei enää sisältänyt laivanrakennusta eikä konepajateollisuutta.

Lehtoniemen tehtaan osti A. Ahlström Osakeyhtiö vuonna 1930. Tästä ajasta on vain muistitietoa käytettävissä. Martti Heikura on kertonut tietojaan museolle. Näiden muistelmien mukaan tehdasrakennuksessa valmistettiin erilaisia pienesineitä. Äänieristys- ja akustolevyjä ruvettiin valmistamaan 1940-luvun lopulla. Tehtaan nimi muuttui 1950-luvun alussa Ääniteknilliseksi tehtaaksi. Siellä valmistettiin levyjä, ovia, ikkunoita, veneitä ja niiden rakennusarvoja sekä erilaisia kalusteita.

Tehtaan toiminta lopetettiin v. 1965. Rakennukset purettiin ja viimeinenkin, näkyvä merkki, tehtaan piippu kaadettiin muutaman vuoden kuluttua.

Muistomerkki on pystytetty juuri tehtaan portinvartijan kopin kohdalle. Sen peruskiviä löytyi merkin perustuksia tutkittaessa. Kyllä Lehtoniemen edesmennyt tehdas on muistomerkkin ansainnut!

Sirpa Ollikainen

VARKAUDEN PELTI-JA ILMASTOINTIPALVELU OY

RAKENNUSPELTI-ILMASTOINTI-LISTATYÖT

SEPPÖ RÄSÄNEN

Relanderinkatu 96
VARKAUS

Puh./fax 017-5563 252
auto 0400-673 883

Mikenti Oy

Yrittäjätie 2, 79100 Leppävirta

Puh. 0207 59 8060

Fax 0207 59 8061

• LVI-HUOLTO • LVI-ASENNUKSET

YHTEISTYÖKUMPPANIT:

ORAS, IDO, CALLIDUS,

DANFOSS, OILON, VESIVERTO,

KOLMEKS, GRUNDFOS, TA

• LVISA-huolto

Heikki Suomalainen puh. 040 740 9111

• Öljypoltinhuolto

Martti Takkunen puh. 0400 305 223

• Tarjoukset ja kustannusarviot

Tuomo Tuppurainen puh. 040 849 3755